

University of Groningen

Mens, mobiliteit en materiële cultuur: Peter van den Broeke's bijdragen aan de studie van de metaaltijden

Arnoldussen, Stijn; Ball, E.A.G.; van Dijk, Joyce; Norde, Eric; de Vries, Nynke

Published in:
Metaaltijden. Bijdragen in de studie van de metaaltijden

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Publication date:
2019

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Arnoldussen, S., Ball, E. A. G., van Dijk, J., Norde, E., & de Vries, N. (2019). Mens, mobiliteit en materiële cultuur: Peter van den Broeke's bijdragen aan de studie van de metaaltijden. *Metaaltijden. Bijdragen in de studie van de metaaltijden*, 6, 9-11.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Mens, mobiliteit en materiële cultuur: Peter van den Broeke's bijdragen aan studie van de metaaltijden

Stijn Arnoldussen, Eugene Ball, Joyce van Dijk, Eric Norde & Nynke de Vries

De hier voorliggende zesde bundel “Metaaltijden. Bijdragen in de studie van de Metaaltijden” is dikker dan gewoonlijk. Dit komt omdat we de gelegenheid hebben genomen om stil te staan bij de pensionering van Peter van den Broeke en een groot aantal van zijn collegae bereid hebben gevonden om een bijdrage te leveren ter opluistering van dit heugelijke feit. Dankzij de bijdrage van onze sponsoren, en dit jaar met nadruk die van de Gemeente Nijmegen, was het mogelijk een rijke bloemlezing in druk te laten verschijnen. Binnen dit boeket komen vele thema's die in het werk van Peter bij herhaling op de voorgrond treden (zie Theunissen, deze bundel) aan de orde.

In de bijdragen van Bloo, Arnoldussen & De Vries, Taayke en Hermsen & Scholte Lubberink staat het handgevormde aardewerk uit de metaaltijden centraal. Hierbij wordt met aandacht gekeken naar regionale bakselkenmerken (Hermsen & Scholte Lubberink, deze bundel; Taayke, deze bundel, *cf.* Van den Broeke 1987; 1991a; 2012; 2018), de zeggingskracht van fragmentatie in het herkennen van depositiepatronen (Arnoldussen & De Vries deze bundel, *cf.* Van den Broeke 2002a; 2015) en bijzondere versieringen op aardewerk (*cf.* Van den Broeke, deze bundel). Taayke (deze bundel) probeert voor Noordoost-Nederland vast te stellen hoe het aardewerk uit de vroegste ijzertijd eruit zag (*cf.* Van den Broeke 2012, 133-136). Bloo (deze bundel) betoogt dat neolithisch aardewerk (*cf.* Ball & Van den Broeke 2007; Van den Broeke *et al.* 2010, 54-55) wel eens als inspiratie voor nieuwe ijzertijdversieringen kan hebben gediend en Geerts (deze bundel) benadrukt de rol van imitatie in Romeins handgevormd vaatwerk (*cf.* Van den Broeke 2005a) als medium voor de expressie van sociale identiteit (*cf.* Van

den Broeke 2000). Ook Drenth & Schut (deze bundel) onderstrepen de relevantie van imitatie aan de hand van een stenen hamerbijl (*cf.* Van den Broeke 2005f, 666-667) uit Putten, waarvan de versiering gebaseerd lijkt op die van geweibijlen (*cf.* Van den Broeke 2002b, 25).

Materiële cultuur in bredere zin (*cf.* Van den Broeke 2005b) komt evenzeer aan bod. Verhart (deze bundel) bespreekt bijzondere vondsten van been en gewei uit Peter's geboorteplaats Vlaardingen (*cf.* Van den Broeke 1983). Heeren (deze bundel) gebruikt een niet eerder besproken groep van Noord-Nederlandse fibulae om in (supra-regionale) context de identiteit, affiniteit of mobiliteit van personen en materiële cultuur in de late prehistorie te duiden (*cf.* Van den Broeke 2001, 15; 22-23; 28). Amkreutz, Fontijn en Gentile laten met hun bespreking van een late-bronstijdzwaard uit Limburg zien hoe natte plaatsen in het landschap de context vormden voor depositie (*cf.* Van den Broeke 2001; 2003, 20-21; 2004, 1-3). De infrastructuur die toegang bood tot zulke natte delen van het landschap kan geformaliseerd zijn geweest (*cf.* Van den Broeke 2017, 34-40; 93-94), zoals de door Van der Sanden (deze bundel) besproken Valther veenweg.

In de bijdragen van Fontijn *et al.*, Jas & Louwe Kooijmans en Eimermann & Zuyderwyk staat het onderzoek van (materiaal uit) laat-prehistorische grafvelden (*cf.* Van den Broeke 1999; 2005c-d; 2006; 2011; Eimermann & Van den Broeke 2017) centraal. Jas en Louwe Kooijmans (deze bundel) beschrijven de omzwervingen van enkele urnen uit het grafveld van Deelen, waarvan nog enkel een schilderij resteert (maar op basis daarvan – en Peter's schema's – in de vroege ijzertijd is te plaatsen; Van den Broeke 2012, 36; 74; 87). Eimermann en Zuyderwyk (deze bundel) bespreken de maakwijze en bijzettingpatronen van *Wendelbringe* uit de ijzertijd (*cf.* Van den Broeke 2001, 132-133; 142-144; Eimermann & Van den Broeke 2016).

Ook nederzettingsonderzoek (*cf.* Van den Broeke & Van Londen 1995; Van den Broeke 1993; 2005; Van den Broeke *et al.* 2010) wordt besproken en Fokkens (deze bundel) betoogt een meer kritische houding ten aanzien van de daterende waarde van in grondsporen opgenomen vondsten (*cf.* Van den Broeke 2012, 15-23). Koot (deze bundel) draagt een evenzeer kritische analyse aan van de aannames achter het 'zwerfende erven'-model voor ijzertijdbewoning in West-Nederland (*cf.* Van den Broeke 1990; 1991b; 1993; 1995). Vanaf de late ijzertijd lijken enkele van deze West-Nederlandse ijzertijd nederzettingen zich toe te spitsen op zoutproductie (*cf.* Van den Broeke 1986; 2007; 2012, 167), zoals Van Heeringen (deze bundel) aantoonde voor Vlaardingen – Claudius Civilislaan (*cf.* Van den Broeke 1995; 2005f). Daniëls & Van Enkevort (deze bundel) bespreken in hun overzichtsartikel de prehistorische nederzettingenresten van hoog (Kops Plateau; *cf.* Van den Broeke 2014) tot laag Nijmegen (Waal sprong; Van den Broeke 2002b, 13; 21-22; 26; 2017; Van den Broeke & Ball 2012). In de bijdrage van Bakels (deze bundel) staat huttentut centraal, dat als oliehoudend gewas (net als lijnzaad en rapenzaad; Van den Broeke 2005h, 687) onderdeel vormt van de voedsel economie van ijzertijdgemeenschappen.

Ondanks deze ruime sortering aan bijdragen blijft het lastig om recht te doen aan de lange – en zeker nog niet afgesloten – reeks aan publicaties van Peter. Vele auteurs halen herinneringen op aan eerdere samenwerkingen met Peter en meer dan eens wordt

met lof gesproken over de beherste en enthousiasmerende wijze waarop hij mensen deelgenoot maakt van zijn aanzienlijke kennis. Peter is voor velen een mentor in het aardewerkonderzoek, maar ook voor de studie van laat-prehistorische gemeenschappen in ruimere zin is zijn kennis lastig te evenaren. Het is daarom niet meer dan passend dat de zesde bundel “Metaaltijden. Bijdragen in de studie van de Metaaltijden” aan hem wordt opgedragen. We wensen u veel leesplezier!

Namens de bundelredactie,

Stijn Arnoldussen, Eugene Ball, Joyce van Dijk, Eric Norde & Nynke de Vries

References

- Ball, E.A.G. & Broeke, P.W. van den 2007. *Opgravingen op 't Klumke te Nijmegen-Oosterhout Boeren uit het midden-neolithicum, de ijzertijd en de Merovingische periode op een zandrug in de oostelijke Betuwe*. Archeologische Berichten Nijmegen 6. Nijmegen: Gemeente Nijmegen, Bureau Archeologie en Monumenten.
- Broeke, P.W. van den 1983. Neolithic bone and antler objects from the Hazendonk near Molenaarsgraaf (prov. South Holland). *Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden* 64, 163-195.
- Broeke, P.W. van den 1986. Zeezout: een schakel tussen West- en Zuid-Nederland in de IJzertijd en de Romeinse tijd, in: Trierum, M.C. van & Henkes, H.E. (eds.), *Landschap en bewoning rond de mondingen van Rijn, Maas en Schelde*. Rotterdam Papers V. Rotterdam: Bureau oudheidkundig onderzoek van gemeentewerken Rotterdam, 91-114.
- Broeke, P.W. van den 1987. De dateringsmiddelen voor de ijzertijd van Zuid-Nederland, in: Sanden, W. van der & Broeke, P.W. van den (eds.), *Getekend zand. Tien jaar archeologisch onderzoek in Oss-Ussen*. Bijdragen tot de studie van het Brabantse Heem Waalre: Stichting Brabants Heem/ Gemeente Oss, 23-43.
- Broeke, P.W. van den 1990. De archeologische begeleiding van de reconstructie van Midden-Delfland. *Terra Nigra* 112, 3-17.
- Broeke, P.W. van den 1991. Nederzettaardewerk uit de late bronstijd in Zuid-Nederland, in: Fokkens, H. & Roymans, N. (eds.), *Nederzettingen uit de bronstijd en de vroege ijzertijd in de Lage Landen*. Nederlandse Archeologische Rapporten Amersfoort: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, 193-211.
- Broeke, P.W. van den 1991. Midden-Delfland 1: Algemeen, in: Hessing, W.A.M. (eds.), *Archeologische Kroniek van Holland over 1990, II Zuid-Holland*. Holland 23. Amersfoort: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, 332-334.
- Broeke, P.W. van den 1993. A crowded peat area; observations in Vlaardingen-West and the Iron Age habitation of southern Midden-Delfland. *Analecta Praehistorica Leidensia* 26, 59-82.
- Broeke, P.W. van den 1995. Iron Age sea salt trade in the Lower Rhine area, in: Hill, J.D. & Cumberpatch, C. (eds.), *Different Iron Ages: studies on the Iron Age in temperate Europe*. British Archaeological Reports International Series Oxford: 149-162.
- Broeke, P.W. van den 1999. *Een uitzonderlijk grafveld uit de ijzertijd in Nijmegen-Lent*. Ulpia Noviomagus 7. Nijmegen: Gemeente Nijmegen: Bureau Archeologie en Monumenten.
- Broeke, P.W. van den 2000. De Franse mode tot in het graf – Grafcultuur in de Betuwse ijzertijd. *Spiegel Historiae* 35.1, 41-44.
- Broeke, P.W. van den 2001. The inconspicuous continuation of bronze deposition in Dutch wet contexts after the Early Iron Age, in: Metz, W.H., Beek, B.L. van & Steegstra, H. (eds.), *Patina. Essays presented to Jay Jordan Butler on the occasion of his 80th birthday*. Groningen/Amsterdam: Metz, Van Beek & Steegstra, 161-168.
- Broeke, P.W. van den 2002a. Een vurig afscheid? Aanwijzingen voor verlatingsrituelen in ijzertijdnederzettingen, in: Fokkens, H. & Jansen, R. (eds.), *2000 Jaar bewoningsdynamiek. Brons- en IJzertijd bewoning in het Maas-Demer-Scheldegebied*. Leiden: Leiden University, 45-61.

- Broeke, P.W. van den 2002b. *Vindplaatsen in vogelvlucht. Beknopt overzicht van het archeologische onderzoek in de Waalsprong 1996-2001*. Nijmegen: Gemeente Nijmegen / Bureau Archeologie.
- Broeke, P.W. van den 2003. De Betuweroute aangevuld: onderzoek naar de metaaltijden. *Lunula. Archaeologica protohistorica* 11, 19-24.
- Broeke, P.W. van den 2004. *Rituelen in de Waalsprong*. Ulpia Noviomagus 9. Nijmegen: Gemeente Nijmegen, Dienst Grondgebied, Afd. Stadsontwikkeling, Bureau Archeologie.
- Broeke, P.W. van den 2005a. Het handgevormde aardewerk uit de Romeinse tijd, in: van, Enckevort H. & Thijssen, J.R.A.M. (eds.), *In de schaduw van het noorderlicht: Een Gallo-Romeinse tempel in Elst-Westeraam*. Archeologische berichten Nijmegen Abcoude/Nijmegen: Uniepers/Bureau Archeologie Gemeente Nijmegen, 101-106.
- Broeke, P.W. van den 2005b. IJzersmeden en pottenbaksters, materiële cultuur en technologie, in: Louwe Kooijmans, L.P., Broeke, P.W. van den, Fokkens, H. & Gijn, A.L. van (eds.), *Nederland in de prehistorie*. Amsterdam: Bert Bakker, 603-626.
- Broeke, P.W. van den 2005d. Een tweede IJzertijd-grafveld in Lent, in: Daalen, J.J. van, Hendriks, A. & Jansen, J. (eds.), *Een maaltijd van kruimels: Amateur-archeologie in Nijmegen*. Nijmegen: AWN-afdeling 16 Nijmegen e.o. / Gemeente Nijmegen: Bureau Archeologie en Monumenten., 72-73.
- Broeke, P.W. van den 2005e. Inheemse nederzettingen aan de noordzijde van de Waal: Oosterhout en Lent, in: Willems, W.J.H., Enckevort, H. van, Haalebos, J.K. & Thijssen, J.R.A.M. (eds.), *Nijmegen: Geschiedenis van de oudste stad van Nederland: Prehistorie en oudheid*. Nijmegen: geschiedenis van de oudste stad van Nederland Wormer: Inmerc, 123-129.
- Broeke, P.W. van den 2005f. Zoutzieders aan de Noordzee, Zeezout voor het achterland, in: Louwe Kooijmans, L.P., Broeke, P.W. van den, Fokkens, H. & Gijn, A.L. van (eds.), *Nederland in de prehistorie*. Amsterdam: Bert Bakker, 513-518.
- Broeke, P.W. van den 2005g. Gaven voor de goden, rituelen en cultusplaatsen in de metaaltijden, in: Louwe Kooijmans, L.P., Broeke, P.W. van den, Fokkens, H. & Gijn, A.L. van (eds.), *Nederland in de prehistorie*. Amsterdam: Bert Bakker, 659-678.
- Broeke, P.W. van den 2005h. Toenemende verscheidenheid: synthese, in: Louwe Kooijmans, L.P., Broeke, P.W. van den, Fokkens, H. & Gijn, A.L. van (eds.), *Nederland in de prehistorie*. Amsterdam: Bert Bakker, 683-694.
- Broeke, P.W. van den 2006. Het inheems-Romeinse grafveld van Nijmegen-Hatert. Een terugblik door de bril van een prehistoricus. *Westerheem* 55.2, 80-91.
- Broeke, P.W. van den 2007. Zoutwinning langs de Noordzee: de pre-middeleeuwse sporen, in: Kraker, A.M.J. de & Borger, G.J. (eds.), *Veen-Vis-Zout. Landschappelijke dynamiek in de zuidwestelijke delta van de Lage Landen*. Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies 8. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 65-80.
- Broeke, P.W. van den 2012. *Het handgevormde aardewerk uit de IJzertijd en Romeinse Tijd van Oss-Ussen. Studies naar typonomie, technologie en herkomst*. Leiden (PhD thesis): Sidestone press.
- Broeke, P.W. van den 2013. *Laat-prehistorische steenstructuren in Nijmegen-Noord*. Archeologisch onderzoek op De Boel. Archeologische Berichten Nijmegen 34. Nijmegen Bureau Archeologie.

- Broeke, P.W. van den 2014. Het handgevormde aardewerk uit de prehistorie en de Romeinse tijd. Een verkenning, in: Enckevort, H. van (eds.), *Odyssee op het Kops Plateau 2. Aardewerk en fibulae uit Nijmegen-Oost*. Archeologische Berichten Nijmegen 47. Nijmegen: Gemeente Nijmegen, 11-79.
- Broeke, P.W. van den 2015. Het verlatingsritueel. Een poging tot reconstructie, in: Ball, E.A.G. & Arnoldussen, S. (eds.), *Metaaltijden 2. Bijdragen in de studie van de metaaltijden*. Leiden: Sidestone Press, 83-99.
- Broeke, P.W. van den 2017. De vroege bewoningsgeschiedenis van Nijmegen-Noord. Twintig jaar archeologisch onderzoek in nieuw gemeentelijk gebied. *Jaarboek Numaga* 63, 10-31.
- Broeke, P.W. van den 2018. Pierenpaté? Fries aardewerk ten zuiden van de Nederrijn, in: Nieuwhof, A., Knol, E. & Schokker, J. (eds.), *Fragmenten uit de rijke wereld van de archeologie. Opgedragen aan Ernst Taayke bij zijn afscheid als beheerder van het Noordelijk Archeologisch Depot in Nuis* Jaarverslagen Vereniging voor Terpenonderzoek 99. Groningen: Vereniging voor Terpenonderzoek, 77-87.
- Broeke, P.W. van den, Braven, A.J. den & Ball, E.A.G. 2010. *Midden-Neolithicum tot en met vroeg-Romeinse Tijd in het Zuiderveld. Onderzoek van nederzettingssporen en graven te Nijmegen-Ressen*. Archeologische Berichten Nijmegen 15. Nijmegen: Gemeente Nijmegen, Bureau Archeologie.
- Broeke, P.W. van den, Braven, A.J. den & Daniël, A.A.W.J. (eds.) 2011. *Een ijzer-tijdgrafveld en een erf uit de Ottoonse tijd in Lentseveld: archeologisch onderzoek in Nijmegen-Lent*. Archeologische Berichten Nijmegen 24. Nijmegen: Gemeente Nijmegen: Bureau Archeologie en Monumenten.
- Broeke, P.W. van den, & E.A.G. Ball. 2012. Unveiling Bronze Age, Iron Age and Native Roman communities in Lower Nijmegen- Twelve years of excavation in a fluvial area, in: Bofinger, J. & Krausse, D. (eds.), *Large-scale excavations in Europe: Fieldwork strategies and scientific outcome, Proceedings of the International Conference Esslingen am Neckar, Germany, 7th–8th October 2008*. EAC Occasional Paper No. 6, Bruxelles: Europae Archaeologia Consilium (EAC)/Association Internationale sans But Lucratif (AISBL)/Siège social, 65-83.
- Broeke, P.W. van den & Hessing, W.A.M. 2005. De brandstapel gemedend. Inhumatiegraven uit de ijzertijd, in: Louwe Kooijmans, L.P., Broeke, P.W. van den, Fokkens, H. & Gijn, A.L. van (eds.), *Nederland in de prehistorie*. Amsterdam: Bert Bakker, 655-658.
- Broeke, P.W. van den & Londen, H. van 1995. *5000 jaar wonen op veen en klei, archeologisch onderzoek in het reconstructiegebied Midden-Delfland*. Utrecht: Dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden.
- Eimermann, E. & Broeke, P.W. van den 2016. Twee bronzen halstringen in een kuiltje. Grafritueel uit de vroege ijzertijd in het Zuiderveld (Waalsprong, gem. Nijmegen), in: Müller, A. & Jansen, R. (eds.), *Metaaltijden 3. Bijdragen in de studie van de Metaaltijden*. Leiden: Sidestone, 33-45.
- Eimermann, E. & Broeke, P.W. van den 2017. *Een grafveld uit de ijzertijd en sporen uit andere perioden in Nijmegen-Noord. Proefsleuvenonderzoek in het Zuiderveld project Zn3*. Archeologische Berichten Nijmegen 75. Nijmegen: Gemeente Nijmegen: Bureau Leefomgevingskwaliteit/Archeologie.

METAALTIJDEN 6

BIJDRAGEN IN DE STUDIE VAN DE METAALTIJDEN

REDACTIE:

S. ARNOLDUSSEN, E.A.G. BALL, J. VAN DIJK, E. NORDE & N. DE VRIES

STICHTING METAALTIJDENONDERZOEK NEDERLAND